

d'un bon principi s'establí una intensa relació entre el Park Güell i la ciutat que semblava preconitzar el seu futur com a parc municipal.

Aquesta transició esdevé el punt central del darrer capítol, «De park residencial a parc municipal (1915-1926)», que narra com després de la mort d'Eusebi Güell el 1918 els seus hereus van oferir-lo, juntament amb la seva finca de Pedralbes a Alfons XIII, com a possibles seus del nou palau reial de Barcelona. El 1921 el rei es decantà per Pedralbes, i a partir d'aquest moment s'iniciaren les negociacions amb l'Ajuntament de Barcelona que adquirí el parc el 1925 i l'obrí al públic al 1926, tot integrant-lo en el sistema de parcs municipal tal com preconitzava Rubió i Tudurí.

Aquí finalitza el recorregut històric proposat per Freixa i Léniz. Amb tot encara trobem, a la part final del llibre, uns «Apunts finals» a mode de conclusions en què s'insisteix en les idees bàsiques que han presidit la redacció de tot el text, i que ja hem anat apuntant. Així mateix també s'afegeix un últim apartat «Fonts per a una revisió bibliogràfica» que s'esdevé un veritable *estat de la qüestió* de la recerca sobre el Park Güell, on es ressenyen les principals publicacions aparegudes fins a la data i llurs aportacions més significatives. En aquest sentit val a dir que les autores, lluny de reiterar el que ja s'havia tractat més àmpliament amb anterioritat, com ara els aspectes simbòlics i iconogràfics de l'obra gaudiniana, han preferit

centrar-se en el discurs històric i social dins del qual han fet les aportacions més significatives.

D'aquesta manera, pensem que textos rigorosos i ben documentats com «El Park Güell i els seus orígens, 1894-1926», són obres molt necessàries per allunyar a Gaudí i la seva producció de la banalitat i el tòpic en què s'ha esdevingut darrerament per culpa del *merchandising* i de la seva sobreexplotació turística.

Joan Molet Petit
Universitat de Barcelona
molet@ub.edu

Pilar Bonet Julve (ed.)

La Mèdium i el poeta.
Una conversa astral entre
Josefa Tolrà i Joan Brossa

Barcelona, Ajuntament de
Barcelona - Fundació Joan
Brossa, 2020

L'exposició com a relat penúltim

La visita a una exposició és sempre una experiència que deixa rastre en el nostre coneixement sensible, com també en el nostre mapa conceptual. Però quan aquesta experiència té l'efecte irradiant d'obrir fissures, d'il·luminar relacions amb noves paraules i nous conceptes, aleshores l'exposició esdevé un espai on allò inèdit que sosté tant la vida com la creació passa a primer pla i el dinamisme de la història es mou, no només endavant sinó en totes direccions.

Valgui aquest preàmbul per obrir una ressenya entorn del llibre: *La mèdiu i el poeta. Una conversa entre Josefa Tolrà i Joan Brossa*, editat amb motiu de l'exposició del mateix nom, concebuda per les seves comissàries Pilar Bonet i Sandra Martínez com a una continuació i obertura en el temps del relat, d'allò que es va iniciar en el temps passat de la història. Ens referim a la trobada, l'any 1955, entre el poeta Joan Brossa (Barcelona, 1919-1998) i la mèdiu i artista catalana Josefa Tolrà (Cabrils, 1880-1959), amb motiu de les visites que els amics de l'entorn de Dau al Set i l'associació Club 49 feien a Cabrils, per admirar el talent visionari d'una pagesa que parlava amb els esperits dels morts i dibuixava seguint dictats superiors: «Un ésser de llum guia la meua mà».

Un retrat de la Pepeta de Cabrils d'esplendorosa austeritat fet per Leopoldo Pomés dona testimoni d'aquella trobada entre un escriptor que no es considerava un intel·lectual i una dona visionària que no es considerava artista sinó mediatra. Sobre la singular relació entre la vident i el literat també es conserva un audiovisual enregistrat el 1998. Partint d'aquests dos documents històrics, l'exposició basteix un dispositiu visual i textual de gran eficàcia comunicativa i bellesa constructiva que materialitza una inèdita constel·lació d'afinitats creatives, espirituals i polítiques entre dos éssers que, com escriu Pilar Bonet en el magnífic llibre editat amb motiu de l'exposició, «creien en el

més enllà i el bé comú, eren excèntrics i àcrates d'esperit, afectats per l'inconegut i alliberats dels diners».

Seguint el fil d'aquella història, la mostra presenta els mons paral·lels entre una dona i un home singulars. Una revelació poètica que ofereix claus interpretatives que permeten situar l'escenari creatiu del poeta i de la mèdiu en el context agitat per les revoltes socials, en un temps en què la ciència i l'esoterisme, la política i l'espiritualitat exploraven l'ocult i el meravellós assumint reptes de futur. Un moment en què al nostre país, l'espiritisme i la ciència anaven de la mà partint d'un moviment de llarga durada dins de l'heterodòxia religiosa, cristiana europea. Un fenomen social en el que les dones eren les grans protagonistes: «Elles van retornar al paper ancestral com a guardianes de les portes d'aquest món; van recuperar el lloc de sibil·les i pitonisses del món antic», explica i documenta la investigadora Dolors Marín. La nostra historiografia, marcada per la dictadura i el pes de l'Església Catòlica, ha impedit la visibilitat dels grups heterodoxos i les seves pràctiques quotidianes. Però el cert és que en aquelles dates, el món dels esperits es va democratitzar aconseguint una gran presència social i relacionant-se amb el món del feminisme.

En la Catalunya convulsa que a finals del segle XIX estava immersa en la revolució social, l'espiritisme i la teosofia, interpellaven les dones, el darrer bastió de l'Església, i proposaven no només

la seva posició igualitària, sinó també el seu dret a l'educació, al coneixement i a participar de l'activisme utòpic en un món d'homes. No endebades la gran associació feminista obrera catalana, ens recorda Marín, es va presentar sota el nom Associació Progressiva Obrera i va posar en marxa, entre moltes altres iniciatives culturals, la revista *La Luz del Porvenir*. El xoc entre les pervivències ancestrals dels anomenats *primitius*, amb les cultures industrials europees, es va barrejar amb una gran resistència a la desaparició de certes formes de cultura *màgica* emprades per les classes populars. Surrealistes i Dadaïstes van observar de prop aquesta tensió que ha quedat integrada en la revolta de l'avantguarda artística en els anys d'entreguerres.

El Més Enllà, l'Univers, la Utopia

«Jo no sóc creient, però crec en l'inconegut» escriu el poeta; «Dibuixo i escric seguint els mensajeros de buena voluntad», ens diu l'artista mèdiu. Cap dels dos va fer estudis sobre art o literatura. La seva creativitat i domini del llenguatge el van assolir en la constància d'un ofici i en la plena dedicació, fent de la pràctica de l'art un mode d'entendre la Vida i una forma política d'existència. La Guerra Civil els va marcar profundament; la postguerra, encara més. Partint d'aquest context d'afinitats espirituals i circumstàncies socials compartides, l'exposició recrea una «bella

Història d'Amor a l'Univers» desplegada en tres taules o estances poètiques: El Més Enllà; L'Univers; La Utopia. Tres unitats de sentit per fer aflorar realitats paral·leles i un diàleg reblert de significacions inaugurals i inèdites.

Tal com documenta Glòria Bordons i confirma Pilar Bonet, la «Veu», que és la manifestació de l'invisible, obre el germen creatiu tant del poeta com de l'artista. Donant fe d'aquest origen, el recorregut expositiu s'inicia amb la invocació del Més enllà. Un espai dedicat al material extraordinari que ens parla sobre la gènesi de la seva particular forma de creativitat. Els mons de la poesia de Joan Brossa, escriu Pilar Bonet, connecten amb textos i dibuixos sobre formació dels estels de la mèdium Josefa Tolrà: «De la mateixa manera que Brossa poetitza fenòmens de la Lluna, anomena constel·lacions o simula viatges astrals, la mèdium dibuixa cartografies i celebra el gran trànsit de l'ànima pel sistema solar».

El segon tram de l'exposició, dedicat als viatges per l'Univers, aplega les obres i documents que mostren la representació de les energies estel·lars, figures ingràvides i forats negres. Fenòmens que recreen tant les poesies visuals de Brossa com els dibuixos de Tolrà, cadascun amb els seus particulars rituals gràfics. Ell connectat de ple amb el món experimental de l'avantguarda; ella escrivint i dibuixant en hores d'exili interior. Brossa fent de pare espiritual d'una nova i autèntica generació catalana,

afirma Glòria Bordons; Josefa Tolrà assolint la maduresa creativa amb dibuixos d'una gran bellesa i simbolisme en obres de valor profètic, escriu Pilar Bonet. El poeta s'aplica en l'experimentació – la màgia – de les imatges i les paraules. La mèdium revela en escrits i dibuixos allò que els ulls no poden veure, aprenent dels esperits.

La tercera taula poètica ens parla de la Utopia. En aquest darrer tram expositiu es posa l'atenció en com el pensament crític se situa a la base creativa d'ambdós autors. La connexió més territorial i política entre Brossa i Tolrà, es fa present en les seves obres amb referències visuals i literàries sobre la cultura popular, les tradicions, la germanor i el reclam per la llibertat. És prou coneguda la resistència de Joan Brossa a perdre la llibertat de pensar i escriure en català, de la mateixa manera que Josefa Tolrà demana justícia social i reclama fraternitat seguint els fonaments cristians de l'espiritisme. Sumari de dues veus que emfatitzen una forma d'espiritualitat heterodoxa que no defuig la necessària repercussió política de la creativitat.

Del més enllà al més aquí

L'obra i l'escriptura de Josefa Tolrà ha guardat silenci durant anys. Si en un inici va quedar inscrita dins la categoria historiogràfica «d'art naïf», actualment –gràcies a la tasca d'estudi i difusió duta a terme per la Fundació Josefa Tolrà– el pensament i l'obra d'aquesta autora es desplega lliure i singular en ple reconeixement

internacional. El futur d'un nou relat dins de la història de l'art ja ha arribat. Sens dubte, l'exposició «La mèdium i el poeta» hi aporta un capítol singular. Una nova galàxia interpretativa. Un nou horitzó de lectura i reescriptura de les avantguardes al nostre país, posant en dubte, en primer lloc, el mateix concepte d'avantguarda. No per negar la seva existència, sinó per obrir-ne els seus continguts i significacions; així com els seus límits formals, conceptuals i polítics, i per descomptat, fent aflorar les aportacions de creadores com Josefa Tolrà i el seu immens llegat creatiu, espiritual i polític. Un extraordinari fons d'obra i de pensament que guarda afinitats profundes amb autors com Joan Brossa o Jacint Verdaguer. Autors que mirats des de l'aura que projecta la mèdium es fan presents amb nous plecs de sentit.

Celebrem que l'exposició ens hagi deixat una excel·lent publicació on el relat de les comissàries es posa sobre paper, a l'hora que s'amplia amb les aportacions textuais dels autors i autores convidats. Així mateix, el llibre aplega i documenta totes les obres, dibuixos i poemes d'ambdós protagonistes, Josefa Tolrà i Joan Brossa. Les seves veus excèntriques, àcrates d'esperit i generoses, continuaran immortals entre nosaltres per recordar-nos que la història, com la vida i la creació, sempre té un final obert.

Maia Creus Castellana
Fundació ARS
maiacreus@telefonica.net

Aquest article ha estat publicat originalment a **Matèria. Revista internacional d'Art** (ISSN en línia: 2385-3387)

Este artículo ha sido publicado originalmente en **Matèria. Revista internacional d'Art** (ISSN en línea: 2385-3387)

This article was originally published in **Matèria. Revista internacional d'Art** (Online ISSN: 2385-3387)

MATÈRIA

Revista internacional d'Art

Els autors conserven els drets d'autoria i atorguen a la revista el dret de primera publicació de l'obra.

Els textos es difondran amb la llicència de Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada de Creative Commons, la qual permet compartir l'obra amb tercers, sempre que en reconeguin l'autoria, la publicació inicial en aquesta revista i les condicions de la llicència: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.ca>

Los autores conservan los derechos de autoría y otorgan a la revista el derecho de primera publicación de la obra.

Los textos se difundirán con la licencia de Atribución-NoComercial-SinDerivadas de Creative Commons que permite compartir la obra con terceros, siempre que éstos reconozcan su autoría, su publicación inicial en esta revista y las condiciones de la licencia: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.es>

The authors retain copyright and grant the journal the right of first publication.

The texts will be published under a Creative Commons Attribution-Non-Commercial-NoDerivatives License that allows others to share the work, provided they include an acknowledgement of the work's authorship, its initial publication in this journal and the terms of the license: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.en>

